

9 червня уся законодавча, виконавча й контролююча влада УН Радою ЗОУНР і Державним Секретаріатом була передана Є. Петрушевичу як уповноваженому диктаторові¹. Із цього дня він один узяв відповідальність за долю Української Галичини.

У військовому відношенні українці не були міцними. Галицька Армія налічувала близько 50 тис. військовиків. Серед усіх армій, що воювали в Україні,— української, більшовицької, білої, вона була чи не найбільш дисциплінованою й дієвою. Причиною воєнної катастрофи УГА були не військові перемоги ворога, а страшна епідемія хвороб, зокрема тифу.

Аналізуючи будівництво Галицької Армії, можна зробити ряд висновків та уроків, які слід урахувати при вирішенні проблем створення національної армії на сучасному етапі.

Галицька Армія — це перша кадрова Українська Армія з усіма необхідними родами і видами військ, армія на той час сучасна, яка мала єдине командування, єдину штатну структуру, статут і єдину форму одягу. Це була армія найбільш професійна і вишколена, але недоліком ГА була відсутність досвідчених національних офіцерських кадрів.

Галицька Армія була високоорганізованою, її будівництво базувалось на правових засадах. Можна стверджувати, що Галицька Армія була політично свідомою, народною армією, що воювала за рідний край, за свій народ, а досвід ЗУНР ще раз підтвердив, що єдиним засобом вирішення питання про існування на світовій карті держави є наявність власних національних збройних сил².

Надійшла до редколегії 20.04.98

ПРОБЛЕМИ БОРотьБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Г. МАТУСОВСЬКИП, проф. ІЮЛ України

ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ

Злочинність в цілому, різноманітні її групи і види, окремі злочинні діяння як дуже складні негативні явища у відпо-

¹ Див.: Енциклопедія українознавства. 1955—1957. Т. 2. С. 762.

² Див.: Кравчук М. В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914—1993 рр.: Історично-правове дослідження. Ів.-Франківськ, 1997. С. 202—203.

відному науковому плані можуть бути пояснені на історико-філософському, соціально-економічному, психолого-етичному рівнях. Проте, природно, що юридична характеристика злочинності і злочинів розкривається правовою наукою.

Предметні характеристики розглядуваних явищ досліджуються і визначаються відповідними юридичними галузями знання: кримінальним правом, кримінальним процесом, кримінологією, криміналістикою. Кожна з цих наук досліджує злочинність в цілому і окремі види злочинів, виходячи зі свого предмета вивчення, в той час як *тільки комплексне їх застосування дає можливість найбільш повно пізнати характеристику певного виду злочину.*

Сутність такої загальної юридичної характеристики злочинів пов'язана з предметом доказування у кримінальному процесі.

КПК України відповідно до завдань кримінального судочинства (швидкого, всебічного, повного і об'єктивного розкриття злочину, дослідження обставин справи — ст.ст. 2, 22) визначає перелік основних обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі (ст. 64), включаючи також виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочину (ст. 23). Отже, означені положення визначають кримінально-процесуальну програму розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Ця програма носить загальний для усіх видів злочинів характер. Основні напрямки збирання доказів, види доказової інформації визначаються та конкретизуються відповідними нормами кримінального закону стосовно певних видів злочинів.

Систему такої конкретизованої програми визначають елементи складу певного виду злочину, що є, по суті, кримінально-правовою (кваліфікаційною) характеристикою таких діянь.

Кримінально-процесуальна і кримінально-правова системи сукупності обставин, що підлягають доказуванню у кримінальній справі, носять нормативно-правовий, імперативний характер, але для їх реалізації в розслідуванні злочинів необхідне застосування відповідних криміналістичних і кримінологічних методик встановлення (виявлення) фактичних даних.

Таким чином, можна говорити про характеристику злочинів і як систему їх властивостей, ознак, пов'язаних з впливом причин і умов, в яких вони вчиняються, утворенням слідів, що підпадають під ознаки певних норм кримінального закону і стають за відповідних умов доказами по кримінальній справі. Іншими словами, йдеться про *галузеві характеристики різних видів злочинів*, що мають найменування залежно

від відповідної наукової галузі, котра вивчає певну сторону даного виду діяння, і загальну — юридичну їх характеристику.

Основою, що об'єднує ці характеристики, є склад злочину як стрижневе поняття предмета доказування. У цьому, як пише М. Бажанов, знаходять прояв кваліфікаційна, кримінально-процесуальна, кримінологічна, криміналістична функції складу злочину¹.

Кримінально-правова характеристика окремих видів злочинів є, з одного боку, нормативним описом у відповідній нормі (нормах) кримінального закону певного діяння, а з іншого — узагальненого практикою застосування даної норми. Важливу роль у формуванні кримінально-правової характеристики відіграють теорія кримінального права, науково-практичні коментарі, доктринальне тлумачення правових норм і практики їх застосування. Хоча поняття кримінально-правової характеристики не прищепилося, але воно природно вписується в систему галузевих характеристик.

Щодо конкретного злочину В. Кудрявцев виділяє декілька категорій ознак², які можна інтерпретувати наступним чином: 1) уся дійсна сукупність ознак, можлива для даної події, залежно від впливу різноманітних об'єктивних і суб'єктивних чинників; 2) ознаки, що мають значення для виявлення і розслідування злочину, які визначаються як «криміналістично значущі» та використовуються у процесі доказування по кримінальній справі; 3) ознаки, що мають кримінально-процесуальне і кримінально-правове значення, необхідне для віднесення даного діяння до числа злочинних і його кваліфікації; 4) ознаки, що вказують на причини і умови, що сприяли вчиненню даного злочину, та мають кримінологічне значення. У означеному сенсі функціонує певна система комплексів ознак, яка використовується у процесі виявлення і розслідування злочинів, їх попередження, залежно від типових ситуацій у тому або іншому обсязі для вирішення завдань, що виникають.

Зрозуміло, що вказана градація комплексів ознак на практиці є досить умовною, оскільки для кожного конкретного випадку важко визначити априорі повний комплекс конкретних ознак, необхідних для виявлення і розслідування злочину. У той же час відомо, що в кожній групі однорідних злочинів є численні сукупності притаманних їм ознак, що характери-

¹ Див.: Бажанов М. И. О функциях состава преступления (процессуальная функция)//Пробл. законности. 1995. Вып. 29. С. 96.

² Див.: Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений. М., 1972. С. 45.

зуються типовістю (родовими, видовими ознаками), властивою злочинам, що входять в дану групу.

Структурну основу зазначеної системи ознак складають кримінально-правова і кримінально-процесуальна характеристики: система елементів складу злочину і обставин, що підлягають доказуванню. Залежно від особливостей певного виду злочинів структура елементів кримінально-правової характеристики конкретизується включенням до неї відповідних факультативних компонентів, наприклад, види предмету посягання, особи потерпілих, їх віктимність, механізм злочину та ін.

У розглядуваній системі кримінально-процесуальна характеристика охоплює, природно, лише сферу виникнення фактичних даних внаслідок вчинення злочину (за межами процесуального періоду) і тому може визначатися як доказова характеристика злочинів. Таким чином, в науках кримінального права і кримінального процесу проблема характеристики різноманітних видів злочинів знаходить найбільший вираз відповідно в теорії кваліфікації злочинів і теорії судових доказів, вчені про предмет доказування. І тут кримінальне право і кримінальний процес виступають як науки, що складають теоретико-правову основу для розробки кримінологічної та криміналістичної характеристик відповідних видів злочинів. У свою чергу, ці дві характеристики конкретизують кримінально-правову і кримінально-процесуальну характеристики злочинів, постачаючи їх своїми науковими даними. Наприклад, кримінологічна характеристика містить відомості про чинники криміногенності, стан, структуру та динаміку певних видів злочинів; криміналістична характеристика — дані, пов'язані з механізмом слідоутворення (у широкому сенсі), його прояви у формуванні певних ознак злочинів. Для розробки методики виявлення і розслідування злочинів важливу роль відіграє вивчення їх «криміналістично значущих» ознак, система яких утворює їх криміналістичну характеристику. Згідно з обставинами, що впливають на розвиток наукового знання, проблема характеристики злочинів виявилася найбільш розробленою у криміналістиці.

Викладене визначає *синтезуючу роль криміналістичної характеристики злочинів стосовно інших галузевих характеристик*. Це пояснюється тим, що криміналістична характеристика певного виду злочину концентрує найбільш повні відомості про процес слідоутворення та самі сліди — ознаки злочину.

Викладене дає підстави для подальшої розробки проблеми галузевих юридичних характеристик окремих видів злочинів, їх взаємозв'язку (див. таблицю).

Надійшла до редколегії 12.04.98

Галузеві юридичні характеристики окремих видів злочинів

Чинники юридичної характеристики	Види юридичних (галузевих) характеристик			
	Криміально-правова (кваліфікаційна)	Криміально-процесуальна (доказова)	Кримінологічна (запобіжна)	Криміналістична (слідова)
Об'єкт злочину	Суспільні відносини (ч. 1 ст. 1, ч. 1 ст. 7 КК) як об'єкт злочину. Предмет посягання. Потерпілий	Фактичні дані, що містять відомості про предмет злочинного посягання (п. 1 ст. 64 КПК). Потерпілий (ст. 49 КПК)	Обставини, що впливають на обрання предмета злочинного посягання. Жертва злочину	Сліди-ознаки, що вказують на предмет злочинного посягання, потерпілого
Об'єктивна сторона злочину	Суспільно небезпечне діяння (діяльність або бездіяльність), передбачене кримінальним законом (ч. 1 ст. 7 КК). Наслідки злочину	Фактичні дані, що містять відомості про подію злочину (час, місце, спосіб та інші обставини) (п.п. 1, 4 ст. 64 КПК)	Обставини, що впливають на обрання часу, місця, способу та інших умов підготовки до вчинення злочину. Власне вчинення злочину і його приховування	Сліди-ознаки, що вказують на обстановку злочину (час, місце, спосіб, механізм та інші обставини)
Суб'єкт злочину	Вік кримінальної відповідальності (ст. 10 КК). Співучасть у вчиненні злочину (ст. 19 КК). Спеціальні суб'єкти злочину	Фактичні дані, що містять відомості про особу обвинуваченого (ч. 3 ст. 64 КПК) та інших осіб	Обставини, що сприяють формуванню особи злочинця, який вчиняє певний вид діяння, формуванню злочинної групи	Сліди-ознаки, що вказують на осіб, групу осіб, причетних до певного виду злочину
Суб'єктивна сторона злочину	Вина, мотив, мета злочину (ст. 3; п. 4 ст. 41 КК). Вчинення злочину навмисно (ст. 8 КК). Вчинення злочину необережно (ст. 9 КК)	Фактичні дані, що містять відомості про мотив злочину (ч. 2 ст. 64 КПК)	Обставини, що сприяють формуванню злочинного мотиву, мети злочину	Сліди-ознаки, що вказують на вину, мотив, мету злочинного діяння